УДК 657

Фартушняк О.В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу
Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця
Пасенко Н.С.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу
Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця

Fartushniak O.V.,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
Pasenko N.S.
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНКА ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТЕЙ ДЛЯ ДИСКОНТУВАННЯ

IDENTIFICATION AND EVALUATION OF RECEIVABLES AND PAYABLES FOR DISCOUNTING

В статті акцентовано увагу на змінах, що відбуваються в обліку у зв'язку з дисконтуванням дебіторської та кредиторської заборгованостей. На підставі цього наведена ідентифікація та оцінка дебіторської й кредиторської заборгованостей згідно норм П(С)БО. Наведені приклади та ознаки для дисконтування дебіторської та кредиторської заборгованостей. Виділені критерії для дисконтування дебіторської та кредиторської заборгованостей. Наведена характеристика підходів дисконтування заборгованостей. Запропонований алгоритм визначення дати виникнення заборгованості для її дисконтування, що дозволить уникнути спірних питань для класифікації заборгованостей з метою дисконтування.

Ключові слова: дебіторська заборгованість; кредиторська заборгованість; дисконтування; теперішня вартість, облік; звітність.

В статье акцентировано внимание на изменениях, происходящих в учете в связи с дисконтированием дебиторской и кредиторской задолженностей. На основании этого приведена идентификация и оценка дебиторской и кредиторской задолженностей в соответствии с нормами П (С) БУ. Приведены примеры и признаки для дисконтирования дебиторской и кредиторской задолженностей. Выделены критерии для дисконтирования дебиторской и кредиторской задолженностей. Приведена характеристика подходов дисконтирования задолженностей. Предложен алгоритм определения даты возникновения задолженности для ее дисконтирования, что позволит избежать спорных вопросов для классификации задолженностей с целью дисконтирования.

Ключевые слова: дебиторская задолженность; кредиторская задолженность; дисконтирование; нынешняя стоимость, учет; отчетность.

*The article focuses on the changes that occur in accounting in connection with the discounting of receivables and payables. Based on this, the identification and assessment of receivables and payables in accordance with the rules of NSA. Examples and signs for discounting receivables and payables are given. Selected criteria for discounting receivables and payables. The characteristics of debt discounting approaches are given. An algorithm for determining the date of the debt for its discounting is proposed, which will avoid controversial issues for the classification of debts for the purpose of discounting***.**

Key words: receivables; payables; discounting; present value, accounting; reporting.

Постановка проблеми. В реаліях сьогодення одним з суперечливих і актуальних питань обліку є процес дисконтування дебіторської та

кредиторської заборгованостей, що пов’язано з відтермінуванням отримання (оплати) грошових коштів, а отже й втрати «вартості» грошей у часі. Це призводить до уповільнення платіжного обороту, як наслідок обезцінення коштів й вплив на фінансову стабільність підприємства. Неправильна класифікація дебіторської та кредиторської заборгованостей, не вірно встановлені терміни розрахунків з дебіторами та кредиторами, недосконалий механізм вибору ставки дисконтування впливає на результативність діяльності підприємства та ефективність прийняття управлінських рішень. Тому управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є однією з найважливіших складових системи господарювання. Внаслідок цього, виникає об’єктивна необхідність щодо розробки методичних підходів до дисконтування дебіторської та кредиторської заборгованостей. Актуальність дослідження питання ідентифікації та оцінки заборгованостей на даний час виникає у зв’язку зі змінами в законодавстві, що потребує дисконтувати довгострокову дебіторську та кредиторську заборгованості й визначати у звітності за теперішньою вартістю.

Дослідження питання дисконтування дебіторської та кредиторської заборгованості для визначення теперішньої вартості дозволить враховувати змінність зовнішнього середовища в частині зміни вартості грошей у часі та змін у нормативно-правовому законодавстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань дисконтування дебіторської та кредиторської заборгованостей в обліку присвячені праці вітчизняних науковців: К. Калашняк, Н. Адамович, Н. Вороная, Н. Чернишова, В. Карпова, І. Трало та ін. Проте питання дисконтування дебіторської та кредиторської заборгованості є відносно новим методом у бухгалтерському обліку, що потребує ретельного опрацювання та формування порядку його визначення для розрахунку теперішньої вартості. Це потребує наукового обґрунтування в теоретико-практичному аспекті та зумовлює поглиблення й розширення дослідження в напрямі систематизації,

ідентифікації та оцінки дебіторської та кредиторської заборгованостей для дисконтування.

Метою дослідження є систематизація, узагальнення та розмежування типових ознак визначення дебіторської та кредиторської заборгованостей для дисконтування у розрахунку теперішньої вартості.

Викладення основного матеріалу. Будь-яка заборгованості (дебіторська чи кредиторська) поділяється на поточну та довгострокову. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку висувають певні вимоги до оцінки такої заборгованості в обліку та на дату балансу у звітності.

Згідно ПСБО 10 «Дебіторська заборгованість» дебіторську заборгованість необхідно оцінити за чистою вартістю реалізації та теперішньою вартістю, а за ПСБО 11 «Зобов'язання» кредиторська заборгованість оцінюється за сумою погашення та теперішньою вартістю. Виходячи з цього, можна відзначити, що обидві заборгованості оцінюються за однаковою вартістю – теперішньою.

У П(С)БО 11 «Зобов'язання» визначено, що теперішня вартість — це дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства [6]. У П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» визначення теперішньої вартості немає. Сказано тільки, що «визначення теперішньої вартості залежить від виду заборгованості та умов її погашення» [6].

Відповідно до змін у ПСБО 10 «Дебіторська заборгованість» та ПСБО 11 «Зобов'язання» у зв'язку з Наказом Міністерства Фінансів України № 379 від 16.09.2019 року виключена умова відображення по теперішній вартості «заборгованості або зобов'язання, на які нараховуються відсотки». Це свідчить про те, що відтепер будь-яка довгострокова дебіторська заборгованість або довгострокові зобов'язання (відсоткові чи безвідсоткові) відображається в балансі за їх теперішньою вартістю. Зауважимо, що поточна заборгованість не підлягає дисконтуванню, тому що строк такої заборгованості становить менше року.

Для повного розуміння яку заборгованість дисконтувати для розрахунку теперішньої вартості, перш за все, необхідно провести ідентифікацію заборгованостей згідно норм П(С)БО та визначити за якою оцінкою на дату балансу їх відображати (табл. 1).

Таблиця 1

Ідентифікація та оцінка заборгованостей згідно норм П(С)БО

Вид заборгованості	Норма П(С)БО	Оцінка на дату балансу	Дисконтування (так/ні)
поточна дебіторська заборгованість	п. 7 П(С)БО 10	за чистою реалізаційною вартістю	ні
довгострокова дебіторська заборгованість	п. 12 П(С)БО 10	теперішня вартість	так
фінансовий актив (крім придбаної заборгованості й заборгованості, призначеної для продажу)	п. 7 П(С)БО 10	за чистою реалізаційною вартістю теперішня вартість	ні так
поточна кредиторська заборгованість	п. 11 П(С)БО 11	за сумою погашення	ні
довгострокова кредиторська заборгованість	п. 8 П(С)БО 11	теперішня вартість	так
фінансові зобов'язання, призначені для перепродажу, і фінансові зобов'язання за похідними фінансовими інструментами	п. 31 П(С)БО 13	за справедливою вартістю теперішня вартість	ні так
фінансова оренда	П(С)БО 14	теперішня вартість мінімальних орендних платежів	ні

Дані табл. 1 надають детальну інформацію щодо оцінки дебіторської та кредиторської заборгованостей відповідно до виду такої заборгованості та необхідності її дисконтування.

Дисконтування – це визначення вартості грошового потоку за допомогою приведення вартості всіх виплат до певного моменту часу. Дисконтування є базою для розрахунку вартості грошей з урахуванням чинника часу [4].

Враховуючи той факт, що визначення теперішньої вартості залежить від виду заборгованості (зобов'язання) та умов її погашення, наведемо приклади та ознаки для дисконтування дебіторської та кредиторської заборгованостей (табл. 2).

Таблиця 2

Приклади та ознаки для дисконтування дебіторської та кредиторської заборгованостей

Приклади	Форма заборгованості	Дисконтування (так/ні)
поворотна фінансова допомога, термін більше 12 місяців із дати балансу; вексель виданий з чітким терміном погашення більше 12 місяців із дати балансу; заборгованість за товари, які придбані у іноземного постачальника, з терміном погашення більше 12 місяців із дати балансу; заборгованість перед пов'язаними особами, з терміном погашення більше 12 місяців із дати балансу; позика банку, з терміном погашення більше 12 місяців із дати балансу.	грошова	так
аванси отримані або аванси видані з відстроченням більше ніж на 12 місяців із дати балансу; безповоротна фінансова допомога; процентні облігації, утримувані не для перепродажу.	негрошова	ні
вексель за пред'явленням; дебіторська заборгованість бюджету в сумі переплати за податком, яка не погашається вже більше року; кредиторська заборгованість за отримані товари, яка не сплачена, але виникла ще декілька років тому.	прострочена поточна	ні

Узагальнюючи наведене у табл. 1 та 2, можна зазначити певні критерії для дисконтування дебіторської та кредиторської заборгованостей:

1) заборгованість повинна мати монетарний характер (бути грошовою);

2) заборгованість повинна бути довгостроковою (не виникає під час нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців із дати балансу);

3) є впевненість, що заборгованість, термін якої більше 12 місяців із дати балансу буде погашена в майбутньому на певну дату;

4) довгострокова заборгованість (зобов'язання) є фінансовим інструментом (фінансовим активом або фінансовим зобов'язанням).

Однією із перепоною на шляху до достовірно визначеної суми теперішньої вартості є відсутність методики дисконтування заборгованостей. Жодне П(С)БО не містить чіткого розрахунку теперішньої вартості довгострокових заборгованостей, чіткої ставки дисконтування та технології відображення операцій в обліку. Не надають чіткого механізму дисконтування для визначення теперішньої вартості довгострокової заборгованості й праці вчених-науковців. Більшість з них [2,3,4,7] виділяють два підходи в методиці дисконтування довгострокових заборгованостей та відображення операцій в обліку. Характеристика таких підходів наведена на рис. 2.

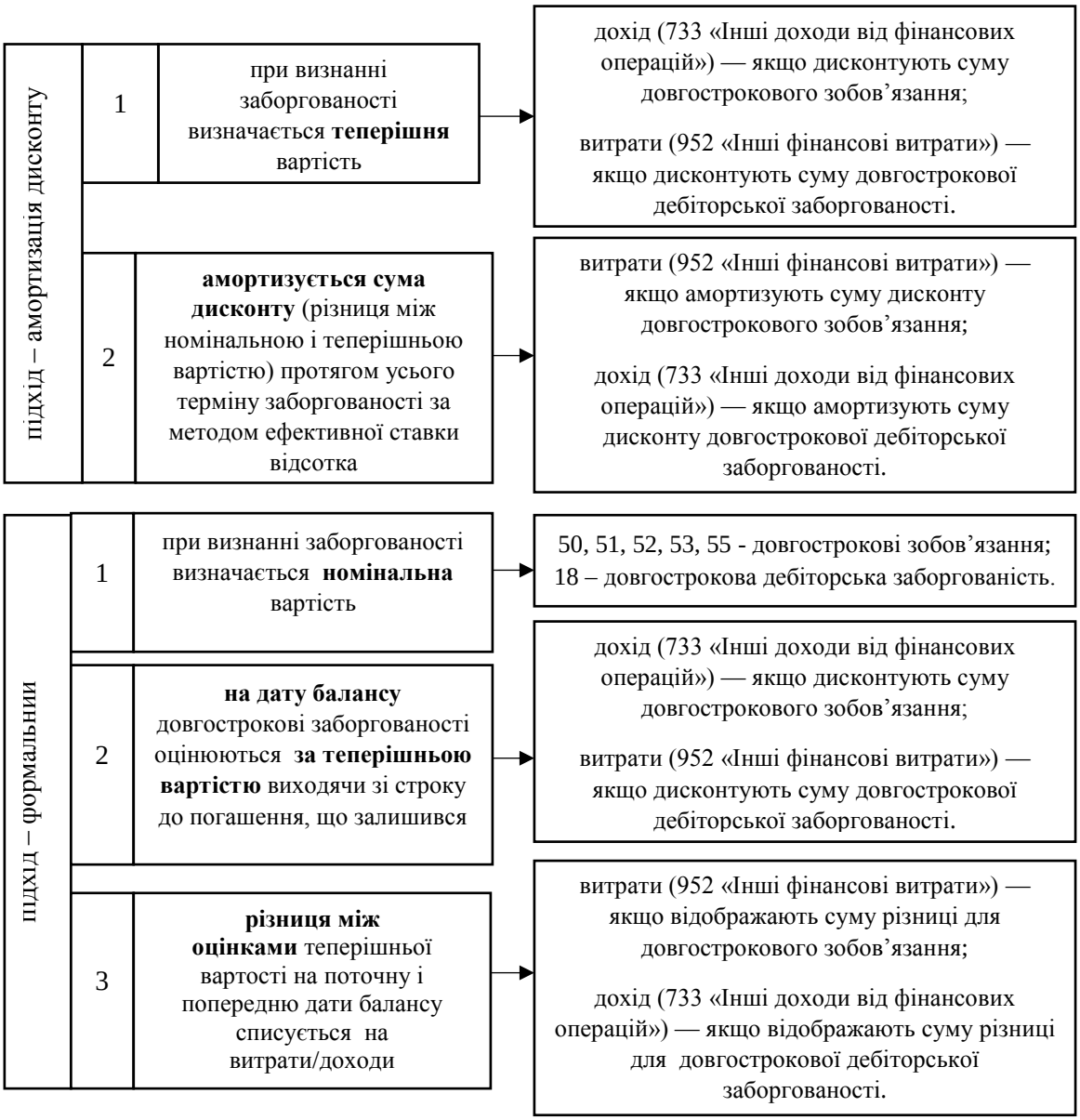

Рис. 2. Характеристика підходів дисконтування заборгованостей

На нашу думку, більш доречним, прозорим та найлегшим є перший підхід до дисконтування дебіторської та кредиторської заборгованостей й відображення таких операцій в обліку.

Ще одним з важливих та недоопрацьованих питань при дисконтуванні довгострокових заборгованостей є момент (дата) виникнення дебіторської або кредиторської заборгованостей, й як наслідок визначення її поточною чи довгостроковою. Є дві точки зору, що є датою виникнення та відповідно визначення виду заборгованості (поточна, довгострокова): одна [3,4]– дата договору та термін погашення такої заборгованості, інша [1,7] – дата балансу.

Безперечно, що основним документом, який підтверджує дату виникнення дебіторської або кредиторської заборгованостей є договір. Проте, існують різні форми (письмовий чи усний) та термін виконання (визначений чи невизначений), що безпосередньо впливає на дисконтування заборгованості. На рис. 3. запропоновано алгоритм визначення дати виникнення заборгованості для її дисконтування.

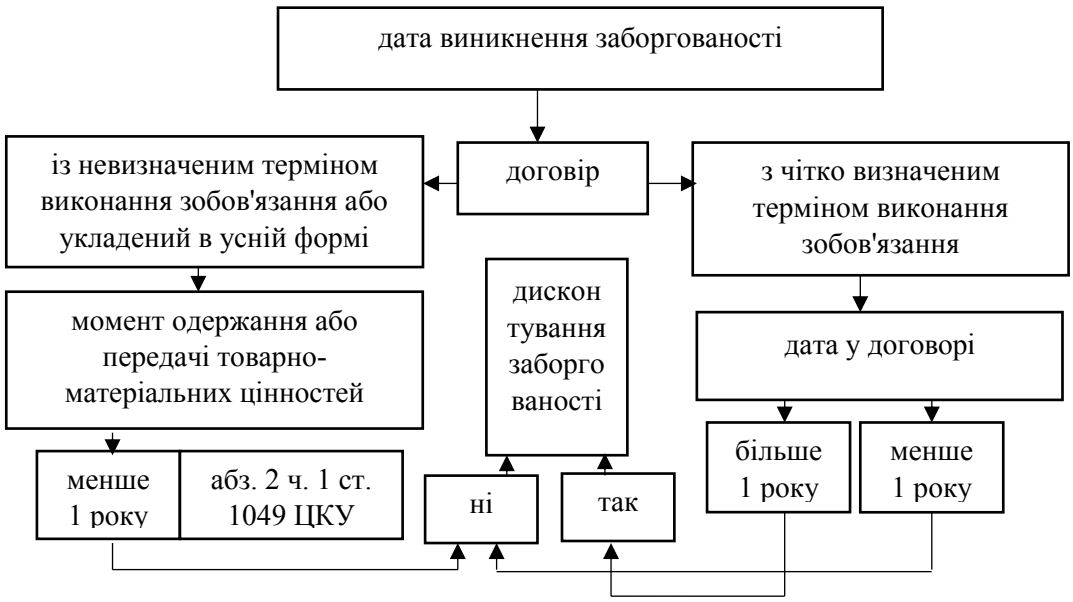

Рис. 3. Алгоритм визначення дати виникнення заборгованості для її дисконтування

Необхідно відмітити, що договір із невизначеним терміном погашення зобов’язання, що поданий на рис. 3 відповідно до Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) відноситься до поточної заборгованості, термін погашення якого не більше 1 року. Таку заборгованість не класифікують як довгострокову, оскільки чітко визначити дату погашення неможливо. У подібних випадках застосовними є норми абз. 2 ч. 1 ст. 1049 ЦКУ, згідно з якими, якщо договором не встановлено строк повернення заборгованості або такий строк визначено моментом пред'явлення вимоги, зобов’язання позичальник має повернути впродовж 30 днів із дня пред'явлення позикодавцем вимоги про це, якщо інше не встановлено договором [4].

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі аналізу наукових літературних джерел ідентифіковано сутність та особливості визначення видів, оцінки та дати визнання дебіторської та кредиторської заборгованостей для дисконтування. Визначено, що формування методики дисконтування дебіторської та кредиторської заборгованостей дозволить керівникам постійно підтримувати належний рівень платоспроможності підприємства, попереджати загрози виникнення кризових ситуацій та забезпечити прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо ефективного управління заборгованістю. Проте, нерозкритими залишаються питання методичної складової обліково-аналітичного забезпечення дисконтування довгострокових заборгованостей з послідовним чітким механізмом вибору ставки дисконтування, розрахунку сум дисконтування заборгованостей та відображення в обліку і звітності операцій дисконтування довгострокової заборгованості.

Література:

1. Адамович Н. Довгострокова заборгованість: як дисконтувати. *Податки та бухгалтерський облік,* листопад, 2019 р. [Електронний ресурс].

URL: https://buhgalter911.com/uk/news/news-1046442.html (дата звернення: 30.03.2021)

2. Адамович Н., Вороная Н., Чернишова Н. Дисконтування заборгованості. *Податки & бухоблік*, березень, 2020. № 23. [Електронний ресурс]. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2020/march/issue-23/article-107565.html (дата звернення: 29.03.2021)

3. Калашян К. Дисконтування заборгованості. «*Дебет-Кредит*». № 44. 2019. [Електронний ресурс]. URL: https://online.dtkt.ua/Book/«ДК»%20№44-2019.epub/navPoint-5 (дата звернення: 12.01.2021)

4. Карпова В. Довгострокова заборгованість: яка заборгованість потрапляє під дисконтування. [Електронний ресурс]. URL: https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ012068 (дата звернення: 29.03.2021)

5. Міжнародні (стандарти) фінансової звітності [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010. (дата звернення: 29.03.2021)

6. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. URL: https://www.zakon2.rada.gov.ua. (дата звернення: 29.03.2021)

7. Трало І. М. Дисконтування дебіторської заборгованості в обліковій політиці підприємства. *Економіка, управління та адміністрування.* № 1 (91) 2020. С.154-159.